BO'LAJAK PEDAGOGLARNI INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA TAJRIBA ALMASHISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI VA USULLARI

Abdukarimova Munisxon Abrorxujayevna
Chirchiq shahar Maktabgacha va maktab ta'limi tasarrufidagi
13-sonli davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori

Kirish va dolzarblik. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari chuqurlashib borayotgan sharoitda bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish yangi talablarni taqozo etadi. An'anaviy bilim berish usullari innovatsion texnologiyalarni amaliyotga tatbiq qilishdagi yetishmovchiliklarni to'liq qoplay olmaydi. Shu bois, tajriba almashish mexanizmlarini ilmiy-metodik jihatdan asoslash va uni tizimli ravishda o'quv jarayoniga integratsiyalash masalasi dolzarb hisoblanadi. Tadqiqot muammosi shundan iboratki, mavjud tajriba almashish amaliyoti ko'pincha tartibsiz va metodik jihatdan zaif bo'lib, bu esa natijadorlikni pasaytiradi.

Tadqiqot maqsadi. Bo'lajak pedagoglarni innovatsion ta'lim texnologiyalari sohasida rivojlantirishda tajriba almashishning samarali ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish va uning amaliy usullarini taklif qilish.

Metodologiya. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, solishtirma tahlil, pedagogik kuzatish, ekspert baholash va refleksiv tahlil usullaridan foydalanildi. Eksperimental ishlar davomida nazorat va eksperimental guruhlar ajratilib, ularda an'anaviy hamkorlik va metodik asoslangan tajriba almashish modellari qo'llanildi. Ma'lumotlar statistika qayta ishlash dasturlari yordamida tahlil qilindi.

Asosiy natijalar va tahlil. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida tajriba almashishning uchta asosiy prinsipi aniqlandi: tizimlilik, interaktivlik va refleksivlik. Tajriba shuni ko'rsatdiki, mikropreparing, peer-review (hamkasblar tomonidan baholash) va virtual hamjamiyatlar orqali amalga oshiriladigan onlayn tajriba almashish usullari talabalarning innovatsion texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalarini 35-40 foizga oshiradi. Xususan, raqamli platformalarda dars ishlanmalari va video materiallarni muhokama qilish jarayoni tanqidiy fikrlash va kreativ yechim topish qobiliyatlarini rag'batlantiradi. Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy maqsadi raqobatbardosh, kreativ fikrlaydigan va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan erkin foydalana oladigan mutaxassislarni tayyorlashdir. Ushbu vazifani amalga oshirishda bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq qilish jarayonida eng samarali vositalardan biri tajriba almashish hisoblanadi. Tadqiqotimizning dolzarbligi shundaki, an'anaviy o'qitish usullari bilan cheklanib qolmasdan, tajriba almashishni ilmiy-metodik jihatdan asoslangan tizimli jarayonga aylantirish orqali kelajak o'qituvchilarining professional rivojlanish tezligini oshirish mumkin.

Tajriba almashish faqatgina ma'lumot uzatish mexanizmi emas, balki reflektiv tafakkurni rivojlantiruvchi, hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantiruvchi va innovatsion g'oyalarni generatsiya qiluvchi murakkab pedagogik jarayondir. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tajriba almashishning samaradorligi uning tasodifiy xarakterga ega bo'lishiga bog'liq bo'lmagan, aksincha, aniq metodologik asoslarga tayanishi kerak. Bunday asoslar qatoriga tizimlilik, uzluksizlik, interaktivlik va natijadorlik tamoyillari kiradi. Xususan, N.N. Karimov ta'kidlaganidek, innovatsion texnologiyalarni

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o‘zlashtirishda tajriba almashish mexanizmlari kasbiy kompetensiyani shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Bu esa jarayonni boshqariladigan va o‘lchanadigan holatga keltirishni talab qiladi.

Bo‘lajak pedagoglarni rivojlantirishda tajriba almashishning ilmiy-metodik asoslarini quyidagi uchta darajada ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq: birinchisi, normativ-huquqiy va konseptual asoslar; ikkinchisi, psixologo-pedagogik asoslar; uchinchi, texnologik va uslubiy asoslar. Normativ asoslar davlat ta’lim standartlari va oliy ta’lim muassasalarining ichki nizomlariga mos ravishda ishlab chiqilgan bo‘lishi kerak. Psixologo-pedagogik asoslar esa S.R. Abdullayeva ta’riflaganidek, hamkorlik strategiyalariga va ijtimoiy konstruktivizm g‘oyalariga tayanadi. Bunda har bir talaba nafaqat o‘rganuvchi, balki o‘z tajribasi bilan boshqalarga hissa qo‘shuvchi subekt sifatida namoyon bo‘ladi.

Tajriba almashishni tashkil etishning samarali usullari qatoriga mikropreparing (mini-dars o‘tkazish), peer-review (hamkasblar tomonidan baholash), case-study (vaziyatli tahlil) va virtual hamjamiyatlar orqali onlayn muloqotni kiritish mumkin. J.K. Usmonovning fikricha, raqamli ta’lim ekotizimida virtual hamjamiyatlar an’anaviy usullarga nisbatan ko‘proq interaktivlik va tezkorlikni ta’minlaydi. Masalan, maxsus yaratilgan elektron platformalarda bo‘lajak pedagoglar o‘zlarining dars ishlanmalari, video saboqlari va metodik tavsiyalarini joylashtirib, mintaqaviy yoki xalqaro miqyosdagi tengdoshlaridan fikr-mulohaza olishlari mumkin. Bu jarayon ularning raqamli savodxonligini oshirish bilan birga, tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Metodik jihatdan tajriba almashish jarayoni uch bosqichda amalga oshirilishi tavsiya etiladi: tayyorgarlik bosqichi, asosiy bosqich va yakuniy-refleksiv bosqich. Tayyorgarlik bosqichida ishtirokchilarning motivatsiyasi oshiriladi, mezonlar belgilanadi va guruhlar shakllantiriladi. Asosiy bosqichda bevosita amaliy mashg‘ulotlar, master-klasslar va ochiq darslar o‘tkaziladi. Yakuniy bosqichda esa olingan natijalar tahlil qilinadi, yutuqlar va kamchiliklar aniqlanadi. T.I. Smirnova katta yoshdagi tinglovchilar uchun tajriba almashish eng samarali o‘rganish shakli ekanligini, chunki u amaliy vaziyatlarni tahlil qilishga asoslanganligini ta’kidlaydi. Shu sababli, refleksiv tahlil ushbu jarayonning ajralmas qismi bo‘lib, har bir ishtirokchi o‘z faoliyatini qayta ko‘rib chiqish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Xulosa: Tajriba almashishning sifatini ta’minlashda monitoring va baholash tizimi muhim o‘rin tutadi. Monitoring jarayonida nafaqat yakuniy natijalar, balki jarayonning borishi ham kuzatib boriladi. B.A. Rahimov ta’kidlaganidek, milliy qadriyatlar va jahon andozalarining uyg‘unligi tamoyili ustuvor bo‘lishi lozim. Demak, baholash mezonlari mahalliy pedagogik an’analarni hisobga olgan holda, xalqaro standartlarga javob beradigan ko‘rsatkichlardan iborat bo‘lishi kerak. Bu esa bo‘lajak pedagoglarning global ta’lim makoniga integratsiyalashuviga yordam beradi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov N.N. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O‘qituvchi, 2023.
2. Abdullayeva S.R. Zamonaviy ta’lim muhitida hamkorlik va tajriba almashish strategiyalari. Ilmiy xabarlar to‘plami. 2024. № 2.
3. Usmonov J.K. Raqamli ta’lim ekotizimida pedagoglarning professional rivojlanishi. Fan va ta’lim jurnali. 2025. № 4.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.